

ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ ДАВИДОВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ ВІННИЧЧНИ 1920-Х РОКІВ

Сізова Н.С.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Стаття присвячена вивченню питання становлення та руху до професіоналізації хорового мистецтва Вінниччини початку ХХ століття. У ній розкрито диригентські та композиторські грані митця Григорія Митрофановича Давидовського. Спираючись на матеріали, що містяться у Державному архіві Вінницької області, автор статті досліджує концертну діяльність композитора у вінницький період його творчості. Висвітлені основні аспекти діяльності композитора та диригента на тлі культурно-історичних подій, що відбувалися у місті у зазначений період. Визначена роль концертної діяльності Г.М. Давидовського та її вплив на організацію професійних засад хорової творчості краю.

Ключові слова: хорова культура Вінниччини, Григорій Давидовський, хоровий спів, концертна діяльність, оркестр капела ім. М. Леонтовича.

Постановка проблеми. Провідні принципи хорового мистецтва Вінниччини, як й інших регіонів України, у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть формувалися у декількох галузях культурної діяльності, серед них однією із найбільш малодосліджених була концертна діяльність та вокально-хорова творчість композиторів Вінниччини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення творчості майстрів певного регіону дозволяє створити повну картину становлення і розвитку українського музичного мистецтва. Саме тому дослідження творчості видатних діячів регіонів України стає дедалі популярним. Так, досягнення хорової культури окремих регіонів та їх представників висвітлені у працях І. Бермес [2], Я. Горака [4], І. Дем'янця [7], О. Майчика [13], Л. Кияновської [9].

Композиторська творчість митців Вінниччини представлена лише у монографії А. Завальнюка [8], присвяченій М. Леонтовичу. Питання окремих аспектів творчості інших митців частково висвітлені у дисертації М. Антошко [1], Т. Бурдейної-Публіки [3], О. Черкашиної [22].

Дослідження творчості та концертної діяльності Г.М. Давидовського у вінницький період частково висвітлена у роботах Л. Семенко [15; 16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Висвітлення діяльності окремих особистостей, що відіграли важливу роль у формуванні культурного образу Вінниччини на тлі загальних історико-культурних процесів знаходиться лише на початковому етапі. Тому питання дослідження творчості композиторів Вінниччини початку ХХ століття постає актуальним і таким, що потребує своєї ґрунтовної розробки.

Мета статті. Спираючись на існуючі дослідження та матеріали, що містяться у Державному архіві Вінницької області, автор статті ставить за мету визначити місце композитора та диригента Г.М. Давидовського у концертному житті м. Вінниці 1920-х років.

Виклад основного матеріалу. У становленні професійного хорового музикування на Вінниччині значну роль відіграла організаційна, диригентська, педагогічна і композиторська діяльність Григорія Давидовського (1866-1952), чия творчість досить неоднозначно оцінювалася українськими

митцями у 1920-1930-х роках. Хорові мініатюри композитори ще на початку ХХ століття користувалися популярністю у багатьох українських і російських хорових колективах, та у середині 1920-х років розпочалася гучна кампанія зі цькування Г. Давидовського діячами, що підтримували ідеї так званої Російської Асоціації Пролетарських Музикантів (РАПМ). В «Українській музичній газеті» від 14 січня 1926 року М. Вериківський під псевдонімом Крем'янецький у статті «Давидовський і «давидовщина» дуже гостро критикує музику композитора, притримуючись традиційної ідеологічної позиції пролетарських митців. Автор статті віддає належне хормейстерській роботі композитора, який популяризував українську народну пісню ще за часів царату і здійснив колосальну працю для її збереження. Проте своє критичне відношення до творчості Г. Давидовського він пояснює відсутністю ідейного змісту у тих зразках народної пісні, які композитор добирає до опрацювання. Саме відсутність ідейності, на його думку, дозволила таким творам композитора бути популярними у царській Росії: «Давидовський задовольнявся здебільшого такими піснями, що і не натякали на які-б то не було ідеї. Тим власне і можна пояснити прихильне ставлення «власць предержавних» (за царату) до музики Давидовського. Ця муза якнайкраще припала їм до смаку, бо, з одного боку, вона захоплювала їх своєю «екзотикою», а з другого – була цілком «благонадможною» і не руйнувала їхнього уявлення про «леніваго іконі рускаво хахла», здатного лише до «гречаників» та інших шедеврів доби малоросійства» [10, с. 11]. Далі Крем'янецький (М. Вериківський) приходиться до висновку про те, що «муза Давидовського – це наслідок певних, жахливих для всякої української справи, умов самодержав'я» [там саме]. Проблема критик вбачає у тому, що твори композитора міцно зрослися в уяві слухача з дореволюційним побутом, а тому усіх, хто захоплюється його музикою – несвідомими, некультурними і консервативними. Найвідоміші твори Г. Давидовського – хорові фантазії «Бандура» і «Кобза» – автор статті вважає такими, що повинні вмерти, бо не здатні виконувати ідеологічних функцій, і виконуватися хіба що в історичних концертах.

Образливим терміном «давидовщина» послуговувався і С.Людкевич, щоб висловити своє до-

силь критичне й несприйнятливий ставлення до композиторської творчості хормейстера. У статті «Михайло Вербицький та українська суспільність» С. Людкевич зневажливо зауважує, що «за Стеценком та Леонтовичем пхається на одну дошку Кошиць та Давидовський» [12, с. 345]. В іншій статті, аналізуючи репертуар хорових колективів, що представили свою роботу на конкурсі в Стрию, галицький композитор в якості прикладу так званого «обниженого» репертуару наводить хор «Бандура» Г. Давидовського, називаючи його одним з безглузких «шлягерів» [11, с. 561]. Слід зазначити, що хорова сюїта «Бандура» була одним із ранніх і найбільш популярних творів Г. Давидовського, який неодноразово видавався не лише в Україні, але й за кордоном, і виконувався багатьма хоровими колективами.

Для відновлення історичної справедливості стосовно спадщини хормейстера і композитора вважаємо за доцільне різнобічно розкрити місце і роль Г. Давидовського у розвитку професійного хорового музикування й подальшого розширення репертуару хорових колективів.

Протягом свого тривалого творчого життя Г. Давидовський заснував понад тридцять п'ять хорових колективів, які активно популяризували українську народну пісню, сам був автором оригінальних світських і церковних хорових мініатюр і хорових сюїт; обробок українських, російських, білоруських, єврейських, молдавських, грузинських, вірменських, сербських, хорватських, чорногорських, грецьких, польських, чеських, болгарських народних пісень; творів для фортепіано; камерно-вокальної лірики; опер «Під звуки рідної пісні» і «Перемога пісні».

Вінницький період творчості Г. Давидовського був нетривалим (1919-1921 рр., друга половина 1924-1925 рр.), але досить плідним, що втілювалося у заснуванні ним Художньої хорової капели. Слід зауважити, що хормейстер залишив по собі досить великий епістолярний спадок, який зберігається в архівах Вінниці й Києва, проте саме своє перебування у Вінниці він практично не описує, згадуючи лише про заснування ним у місті хорової капели. У 1924-25 роках він був регентом Казанського собору автокефальної церкви, тому відсутність в його спогадах, написаних саме за часів «воєвничого атеїзму», згадок про своє керівництво церковним хором можна пояснити. Відсутність записів про роботу з організованою ним Художньою капелюю ми схильні пояснювати особистісними причинами, які Г. Давидовський свідомо замовчував.

До Вінниці хормейстер прибув вже відомим і досвідченим музикантом, який володів значним диригентським і композиторським досвідом. Музичну освіту Г. Давидовський отримав на капельмейстерському факультеті Петербурзької консерваторії у класах А. Лядова та М. Римського-Корсакова (1891-1896), а згодом – на факультеті сольного співу у класі Є. Іванова-Смоленського (1897-1902). Ще до початку навчання у консерваторії він організував свій перший хор у рідному селі Мельня на Сумщині (Організований Г. Давидовським хор із сільської молоді існував до кінця життя композитора, про що є свідчення в біографії, написаній його родичами [6]). Під час навчання був керівником створених ним Укра-

їнського студентського хору, до складу якого входило 130 учасників, і хору робітників заводів і фабрик, що знаходилися з Невською заставою, який складався з 600 чоловік. Керував також хором робітників Олександрівського чавуноливарного заводу. Для цих колективів він створив низку власних перших хорових композицій, які стали надзвичайно популярними на початку ХХ століття. До роботи у Вінниці Г. Давидовський побував з гастролями у Франції, де також створив капелю (1902-1903); викладав спів в музичному училищі, керував хором жіночої гімназії та створив капелю в Баку (1905-1907); працював викладачем і керівником хорів у Ростові-на-Дону (1908-1910) та Санкт-Петербурзі (1903-1905, 1910-1911).

У Вінницю хормейстер прибув, скоріш за все, у травні 1919 року з Житомира, де викладав на Всеукраїнських диригентських курсах. Це був період, коли в місті було встановлено більшовицьку владу (березень-серпень). Незважаючи на складну політичну й матеріальну ситуацію, у місті на той час досить активно розвивалося концертне життя. Головним завданням Г. Давидовського у місті було створення хорової капели, проте тут він викладає диригування, вокал, теорію музики у консерваторії, продовжує працювати над власними творами та обробками народних пісень, бере участь у постановці опер «Запорожець за Дунаєм» і «Катерина» у співпраці з Гнатом Юрою та Амвросієм Бучмою, М. Крушельницьким та Б. Крижанівським, М. Литвиненко-Вольгемут, М. Садовським та багатьма іншими відомими діячами української культури, які на той час працювали у Вінниці.

Архівні документи свідчать, що Г. Давидовський був запрошений Подільською губнаростією для створення у місті Художньої капели. У звіті відділу мистецтв за травень-червень 1919 року Подгубнаростіти зазначається, що «після проби голосів організовано Художню капелю, яка вже приступила до роботи. Проводиться також викладання сольного співу і теоретичних предметів. У майбутньому ця робота буде складати частину Народної консерваторії» [5, арк. 52]. У цьому ж звіті також додається, що надалі планується й організація Народної опери, адже одночасно з хоровою капелюю було створено й симфонічний оркестр.

До Художньої капели увійшло 50 осіб. Репетиції проводилися майже щоденно, спочатку у приміщенні місцевої «Просвіти», а згодом – у залі Першої жіночої гімназії [17]. Свій перший концерт новостворений колектив дав вже не при більшовиках, а за два тижні після повернення у місто влади Української Народної Республіки. До програми концерту увійшли твори Г. Давидовського (поема «Україна», фантазії «Бандура» і «Кобза», уривки з опери «Під звуки рідної пісні»), а також гімн «Ще не вмерла Україна» в його гармонізації [18]. У концерті брала участь спеціально запрошена до капели солістка Львівського оперного театру А. Козак.

У газеті «Шлях», випуск якої з'явився вже після звільнення міста від більшовиків, розповідається, що проведення занять і репетицій Художньої капели українською мовою стурбувало місцевий «чрезвычайний» комітет, озброєні представники якого прийшли заарештувати «контрреволюцій-

ний» хор. Співаки про це дізналися заздалегідь і не прийшли на співанку. Після цього музичний відділ змушений був домовлятися з «чекістами», щоб вони не втручалися у мистецькі справи [19]. Можливо тому за влади більшовиків у місті Художня капела так і не дала концерт.

У місцевій пресі перший концерт Художньої капели Г. Давидовського було названо «перемогою мистецтва». Автор М. вказує, що «народні пісні підняті на високі щаблі мистецтва й набирають великого загальнолюдського значення і сили. Тільки, підіймаючись на такі щаблі поступу й мистецтва, народна творчість стає могутньою силою» [20]. Показовим є той факт, що оригінальні хорові твори Г. Давидовського дописувач газети сприймає народними піснями, що свідчить про їх стилістичну єдність з українською народнопісенною творчістю. Окрім того, у пресі неодноразово вказувалося на високий рівень виконавської майстерності хору й диригента, чистоту строю і техніку виконання.

31 серпня і 7 вересня 1919 року у Літньому театрі Товариства «Просвіта» концерти Художньої капели повторилися, а 15 вересня відбулася у Вінниці українська прем'єра опери Г. Давидовського «Під згуки рідної пісні» [5]. У газеті «Шлях» від 27 серпня 1919 року зазначалося, що виступи капели проходили з повним аншлагом, а власні композиції Г. Давидовського користувалися особли-

вою прихильністю публіки. «Прекрасна мелодійна музика цього талановитого композитора, як в хорових номерах, так і в ансамблях (дуетах, тріо), а також і в сольних аріях і романсах слухалась з великою увагою... Капела прекрасна, дисциплінована, і з честю виконала своє завдання. Техніка співу стоїться надзвичайно високо. І не можна не згадати про прекрасного організатора д[обродія] Давидовського, котрий організував свою капелу, як справжній фахівець свого діла» [21].

Восени 1920 року капела працювала у Вінниці та містечках краю. Успіх від її концертів дозволив місцевій пресі назвати Художню капелу Г. Давидовського найвідомішим музичним колективом на Поділлі [14, с. 24].

У 1921 році Г. Давидовський отримав запрошення на роботу до Києва, де він також керував хоровою капелою та викладав диригування, вокал та інші дисципліни у Вищому музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка.

Висновки. Головним внеском Г. Давидовського у розвиток хорової культури Вінниччини стала не його композиторська творчість, а створення ним на професійних засадах Художньої капели. На основі цього колективу згодом було створено Вінницьку капелу імені Миколи Леонтовича, що у модифікованому вигляді стала базовим колективом організованої у 1937 році Вінницької обласної філармонії.

Список літератури:

1. Антошко М. О. Вінниччина як складова художньої культури Поділля 60-х років XIX – першої половини XX століття: дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / М. О. Антошко; Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Міністерство культури і туризму України. – К., 2011. – 16 с.
2. Бермес І. Л. Український хоровий рух у контексті соціокультурних процесів XIX – початку ХХІ століття: дис. ... докт. мист-ва 26.00.01 – Теорія та історія культури / І. Л. Бермес; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2014. – 435 с.
3. Бурдейна-Публіка Т. В. Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складової культури Подільського краю: дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Т. В. Бурдейна-Публіка; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка. – Львів, 2010. – 284 с.
4. Горак Я. Р. Анатоль Вахнянин і становлення музичного професіоналізму в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / Я. Р. Горак; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – К., 2003. – 20 с.
5. ДАВО. Р-254. Оп. 1. Спр. 623 а.
6. ДАВО. Р-5388. Оп. 1. Спр. 1.
7. Дем'янець І. Й. Мистецька діяльність Андрія Гнатишина: автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / І. Й. Дем'янець; Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. – Л., 2009. – 20 с.
8. Завальнюк А. Ф. Микола Леонтович. Документи, листи, духовні твори: до 130-ї річниці від дня народження [монографія] / А. Ф. Завальнюк. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 269 с.
9. Кияновська Л. О. Галицька музична культура XIX – XX століття: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2007. – 424 с.
10. Крем'янецький. Давидовський і «давидовщина» / Крем'янецький // Українська музична газета. – 1926. – 14 січня. – С. 11-12.
11. Людкевич С. П. З хорового життя Стрийщини / С. П. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи: упор. З. Штундер. – Том II. – Львів: Дивосвіт, 2000. – 861 с.
12. Людкевич С. П. Михайло Вербицький та українська суспільність / С. П. Людкевич // Дослідження, статті, рецензії, виступи: упор. З. Штундер. – Том I. – Львів: Дивосвіт, 1999. – 495 с.
13. Майчик О. І. Композиторська творчість західноукраїнських хорових диригентів-практиків другої половини XX ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / О. І. Майчик; Львів. нац. муз. акад. ім. М. В. Лисенка. – Л., 2010. – 16 с.
14. Музика масам. – 1929. – № 1.
15. Семенко Л. І. Музика віри: 140 років з дня народження Г. М. Давидовського / Л. І. Семенко // Вінницький край. – 2006. – № 1. – С. 115-122.
16. Семенко Л. І. Їх поєднала пісня Леонтовича ... (Нариси з історії музичного життя в Україні 1910-1930-х років) / Л. І. Семенко. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2007. – 272 с.
17. Хроніка // Шлях. – 1919. – 23 травня.
18. Хроніка // Шлях. – 1919. – № 4 – 19 серпня.
19. Хроніка // Шлях. – 1919. – 22 серпня.
20. Перемога мистецтва // Шлях. – 1919. – 26 серпня.
21. Хроніка // Шлях. – 1919. – 27 серпня.

22. Черкашина О. В. Театр опери та балету і Державна консерваторія у Вінниці як феномени національної культури першої половини ХХ ст.: дис. ... канд. Мистецтвознавства: спец. 26.00.01 – «Теорія і історія культури» / О. В. Черкашина; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2012. – 241 с.

Сизова Н.С.

Винницкий педагогический университет имени Михаила Коцюбинского

ЛИЧНОСТЬ ГРИГОРИЯ ДАВИДОВСКОГО В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ХОРОВОЙ КУЛЬТУРЫ ВИННИЧЧИНЫ 1920-Х ГОДОВ

Аннотация

Статья посвящена изучению вопроса становления и движения к профессионализации хорового искусства Винниччины начала ХХ века. В ней раскрываются дирижерские и композиторские грани Григория Митрофановича Давидовского. Опираясь на материалы, которые содержатся в Государственном архиве Винницкой области, автор статьи исследует концертную деятельность композитора в винницкий период его творчества. Освещены основные аспекты деятельности композитора и дирижера на фоне культурно-исторических событий, происходящих в городе в указанный период. Определена роль концертной деятельности Г. Давидовского и ее влияние на организацию профессиональных принципов хорового творчества края.

Ключевые слова: хоровая культура Винниччины, Григорий Давидовский, хоровое пение, концертная деятельность, окружная капелла им. Н. Леонтовича.

Sizova N.S.

Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky

THE FIGURE OF HRYHORII DAVYDOVSKYI IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF A CHORAL CULTURE OF VINNYTSIA REGION IN THE 1920s

Summary

The article is devoted to the study of the formation and movement towards the professionalization of the choral art of Vinnytsya region at the beginning of the twentieth century. The study reveals the conductor's and composer's faces of the artist Grigory Mitrofanovich Davydovsky. Based on the materials contained in the State Archives of the Vinnytsia region, the author explores the concert activity of the composer in the Vinnytsia period of his work. The main aspects of the work of the composer and conductor on the background of cultural and historical events of the city are highlighted. The role of concert activity of G.M. Davydovsky and its influence on the organization of professional principles of the choral creativity of the region.

Keywords: choral culture of Vinnytsya region, Grigoryi Davydovsky, chorus, concert activity, district chorus of M. Leontovich.